

William Coxe: Reise i Norge 1784. Oversættelse og innledning av Johnny Johnsen. Oslo-Bergen-Tromsø, Universitetsforlaget 1975. 75 s.

Mod slutningen af det 18. århundrede blev Nord- og Østeuropa i højere grad end tidligere mål for vesteuropæiske rejsende. Denne stigende interesse må bl. a. ses på baggrund af tidens natursværmeri og søgen efter det oprindelige. Måske har det også spillet en rolle, at de traditionelle rejsemål i stigende grad har forekommet trivielle. Når Norge særskilt besøgte af relativt mange englændere, afspejler dette sikkert også det norske erhvervslivs stigende orientering mod Storbritannien. Blandt prominente briter, der besøgte Norge, kan nævnes Lord Brougham, Mary Wolstonecraft og Thomas Malthus, der alle i breve og dagbøger har videregivet indtryk af deres norske rejser.

En nok så interessant skildring af Norge (og af de nordiske og baltiske lande iøvrigt) skyldes historikeren og teologen William Coxe, 1747–1828, der berejste dele af Østlandet i 1784. Coxes skildring er ikke alene baseret på umiddelbare rejseindtryk, men tillige på samtaler med fremtrædende nordmænd, foruden at han har sat sig grundigt ind i tidens litteratur om norsk historie og norske samfundsforhold. Hans skildring er højt læseværdig, ræsonnerende og ikke ukritisk, men absolut velvillig. På en pudsig måde afspejler Coxes skildring tidens norske patriotisme, som når han citerer norske udsagn om, at der i de større norske byer taltes et renere dansk end almindeligt i Danmark – København inklusive. Et andet eksempel er, at hans norske værter ved hjælp af en endnu levende veteran fra Karl XII's sidste kamp i Norge får ham overbevist om, at heltekongens død skyldtes en norsk kugle. Ligeledes skinner tidens odelsbegejstring tydeligt igennem.

Oversættelsen er besørget af Johnny Johnsen, der tillige har forsynet bogen med en indledning samt enkelte supplerende og korrigerende kommentarer. Det er da også udmærket, at udgiveren gør opmærksom på det ukorrekte i Coxes oplysning om, at Härjedalen skulle være afstået til Sverige ved freden i København 1660. Mindre heldigt er det, at han selv henfører denne beklagelige tildragelse til Roskildefreden 1658. Härjedalen afstodes nemlig ved Brömsebrofreden 1645.

Steffen Heiberg

Stiv Jakobsson: Am I not a Man and a Brother? British Missions and the Abolition of the Slave Trade and Slavery in West Africa and the West Indies 1786–1838. Studia Missionalia Upsaliensia XVII. Lund, Gleerup, 1972. 661 s.

Hovedformålet med ovennævnte missionshistoriske afhandling for hvilken forfatteren i 1972 erhvervede den teologiske doktorgrad i Uppsala er at skildre samspillet mellem den engelske abolitionistbevægelse og den engelske missionsbevægelse. Geografisk set er den centreret om Sierra Leone og Jamaica. Første halvdel af den bredt skrevne bog dækker kronologisk perioden 1786–1823 og handler især om Sierra Leone, hvor abolitionisten Granville Sharp i 1787 grundlagde sin »Province of Freedom« for frigivne neger-slaver; 1791 blev området overtaget af Sierra Leone Kompagniet, og 1807 blev det en kronkoloni. Anden halvdel af bogen fokuserer især på Jamaica i perioden fra 1823 til 1838, da slaveriet efter en kort overgangsperiode blev endeligt ophævet i Englands kolonier. Baggrunden for at behandle disse to kolonier og England under et er, at de i samtiden var knyttet sammen af slavehandelen og slaveriet og af den abolitionistbevægelse, som opstod som følge heraf.

Forfatteren søger ikke blot at vise, hvorledes missionærerne i deres holdning til slaveriet blev påvirket af abolitionismen men også, hvorledes kampen mod slavehandelen og

slaveriet blev påvirket af missionsbevægelsen. Som den første har han systematisk gennemgået en lang række missionselskabers arkiver ud fra denne synsvinkel. Det lykkes på overbevisende måde at påvise et samspil mellem de to bevægelser; bl. a. var en lang række personer centralt placeret inden for begge bevægelser. Af ting der især bør fremhæves her, kan nævnes den detaljerede gennemgang af sagen mod missionæren John Smith, der i 1823 blev anklaget for at have tilskyndet slaverne i en kronkoloni til oprør. Smith blev dødsdømt af en lokal krigsret, men benådet af kongen; han døde imidlertid i fængslet. Jakobsson, der dokumenterer Smiths uskyld, viser, hvilken storm sagen rejste i Det engelske Parlament på et tidspunkt, hvor abolitionistbevægelsen for alvor var ved at genoptage sin indsats, og hvordan Smith-sagen blev en nøglesag for samarbejdet mellem missionsbevægelsen og abolitionistbevægelsen. Jakobsson fremhæver, hvorledes Smith-sagens betydning for den engelske abolitionistbevægelse er blevet sammenlignet med, hvad John Browns henrettelse betød for slaveriets ophævelse i USA. En anden nøglesag for samarbejdet mellem abolitionistbevægelsen og missionsbevægelsen var slaveopøret på Jamaica i 1831. Resultatet blev her, at plantagejerne kom i en sådan mis-kredit hos den engelske opinion, at det lettede Parlamentets vedtagelse i 1833 af loven om slaveriets ophævelse.

Jakobssons disputats har imidlertid et videre perspektiv end det missionshistoriske, idet han også behandler debatten om årsagerne til slavesystemets ophævelse. Jakobsson er meget fascineret af Eric Williams marxistiske forklaringsmodeller, som han i princippet accepterer; men han føjer dog til: »One of the purposes of my investigations was, however, to show the role played by the missionary societies, their missionaries and congregations in the slave society. Both ideological and material factors were important for the abolition of slavery« (s. 592). Derved slår han bro til Coupland-skolen, der har understreget enkeltpersoners betydning for denne reformlovgivning. Jakobssons afhandling er skrevet før end en række amerikanske forskeres (Stanley L. Engerman, Robert Poul Thomas, Richard N. Bean og Seymour Drescher) kritik af Williams tese blev offentliggjort. Derimod savner man meget Roger T. Ansteys kritiske artikel fra 1968 om Williams tese.¹ Skønt den historiografiske udvikling således er løbet hurtigt, siden forfatterens behandling af dette sidste aspekt, er det dog ubestrideligt en meget vægtig disputats, der gennem inddragelse af et omfangsrigt engelsk arkivmateriale, med rette har påkaldt interesse langt udenfor Sveriges grænser.

Sv. E. Green-Pedersen

Eberhard Schmitt (ed.): Die Französische Revolution. Köln, 1976. 261 s.

I sin indledning til denne i »Neue Wissenschaftliche Bibliothek« udsendte samling af artikler vedrørende den franske revolution betoner udgiveren Eberhardt Schmitt, at udforskningen af, hvad der egentlig skete i Frankrig i årene mellem 1789 og 1799, aldrig har været præget af konsensus. Fra de første forsøg på fortolkninger af samtidsgenerationen til nu har der været tale om en »Diskussion ohne Ende«, i snæver kontakt med den politiske udvikling, og naturligvis i stigende grad kompliceret og modificeret ved inddragelse af nyt kildemateriale, nye problemstillinger og nye forskningsteknikker.

Denne konstante mangel på konsensus har først og fremmest i Frankrig selv – men i betydeligt omfang også hos ikke franske forskere – sin naturlige forklaring i, at den franske revolution som politisk fænomen og som ideologisk faktor stadig er levende og aktuel, og derfor bevidst eller ubevidst får forskeren til i en vis forstand at opleve sig selv

¹ Capitalism and Slavery: A Critique. The Economic History Review 2. Ser. bd. 21 (Cambridge 1968), s. 307–320.